

DR BÜCHLER SÁNDOR: A GOLDZIEHERÉK CSALÁDFÁJÁRÓL

Goldziher Adolffal együtt atyja is Székesfehérvárra költözött, aki ott hamarosan megrokkant. Kórágán írásba foglalta végrendeletét, melyben meghagyta, hogy köpcsényi háza adassék el, ennek árából elsősorban betegségének költségeit fizessék és mivel fiai, *Adolf és Méir Hirsch Henrik*, lemondtak a házra való igényükről. a fennmaradó összeg *Nátán és Izsák testvéreiket* illesse avval a kötelezettséggel, hogy amíg Méir Hirsch Henrik nem tudja magát kellően eltartani, hetenként 3 pengő forintot juttassanak neki.

Goldzieher Vitus 1844 január 23-án, néhány héttel azután, hogy *Nátán* fia eljegyezte *Vitus unokáját*, *Löwy Hannát (Cheile)*, elhunyt.

Goldziher Adolf a székesfehérvári hitközség egyik alapítójaként szerepelt. Fiatal hitközségben, minő a székesfehérvári volt, a mindenfelől összeverődött települők nem tudtak úgy megférni egymással és szokások, intézmények tekintetében megegyezni, mint kijegecsedett tradíciójú régi gyülekezetek tagjai. Emiatt szenvedélyes viszályok színhelyévé lett a hitközség, hol konzervatívok és haladók hevesen csaptak össze jelentéktelen kérdésekben is. 1857 október 15-én Goldziher Adolf résztvett a Ferenczy polgármester által vezetett tárgyaláson, mely megakadályozta, hogy kettészakadjon a hitközség és hogy a bérelt templomhelyiséget ne egy zavargó párt, hanem a hitközség használja.

Székesfehérvárott 1850 június 22-én született Goldziher Adolfnak *Ignác fia*, akit nagyatyja, Berger Izsák után héberül *Jicchák* Jehúdának nevezett és 1852 május 16-án *Mária leánya*, kiknek később, a Goldzieher Vitus héber nevét örökölt *Vilmos testvérük* (szül. 1847 január 9) gyermekkorában halt meg.

A székesfehérvári Goldziher-ház idővel új lakót fogadott magába, *Goldziher Adolfné anyját*, *Berger Izsákné Weinmayer Terézt* (meghalt Pesten 1875 aug. 17). Férje 1844-ben Tétényben hunyt el, ahova fivére látogatására utazott. Özvegye a magyar szabadságharc befejezése után feloszlatta rajkai és magyaróvári üzletét és *Dávid, Móric* nőtlen fiaival elhagyta Moson megyét; a harmadiknak, *Farkasnak* már családi tűzhelye volt Miskolcon. A két fiatalember Pesten telepedett meg, mely a Bach-korszakban a magyar falvakból és Morva-Csehországból tömegesen húzta magához a vállalkozókedvű, intelligens, vagyonos zsidókat; ugyancsak ide tartott *Berger Izsákné Juliu* nővére férjével, a *gewitschi Beer Nátánnal* — férj és feleség mostohatestvérek voltak —, ki a *pesti Beer-család*⁷¹ megalapítója lett, mely Salamon, Berthold, Jaques fiaiban ágazott szét. Mikor Berger Dávid feleségül vette Beer Nátán Katharina leányát, özvegy *Berger Izsákné* nem fia otthonába, hanem Székesfehérvárra költözött leányához, *Goldziher Adolfnéhoz*. Itt meghitt barátnőre akadt Székesfehérvár legelső zsidó telepésének, Stern Chájimnak feleségében, a fehérmegyei Csurgón született Benedikt Márkus nikolsburgi és morvatartományi főrabbi leányában. Az élénkeszű, igen okos nagyanya — középtermetű, fekete haju és szemű asszony volt — áldásosan tudta befolyásolni Goldziher Ignác kialakuló lelkivilágát. Elbeszélései a morvaországi zsidók életéről, melyben atyja, Weinmayer Becalél a tartomány zsidóságának érdekeit odaadóan képviselte, a francia

⁷¹ Családi névül helyesen a Bär-t kellett volna használniok, mert Beer Nátán atyját Jiszászhár Bär hákóhénak hívták a Bogdán Rezsónél őrzött családi írások alapján.

háborúk eseményeiről, a rajkai postaépületben megjelent I. Napoleonról, a szent szövetségbe tömörült uralkodókról, élénken foglalkoztatták kis unokája képzeletét.⁷² A nagy Bonapartot a Goldziherék is látták, Köpcsényben, midőn innen az ostromolt Pozsony megtekintésére indult.

Goldziher Ignác rajongással csüngött nagyanyján, ennek a bölcs asszonynak ajánlotta nyomtatásban megjelent legelső szerzeményét.

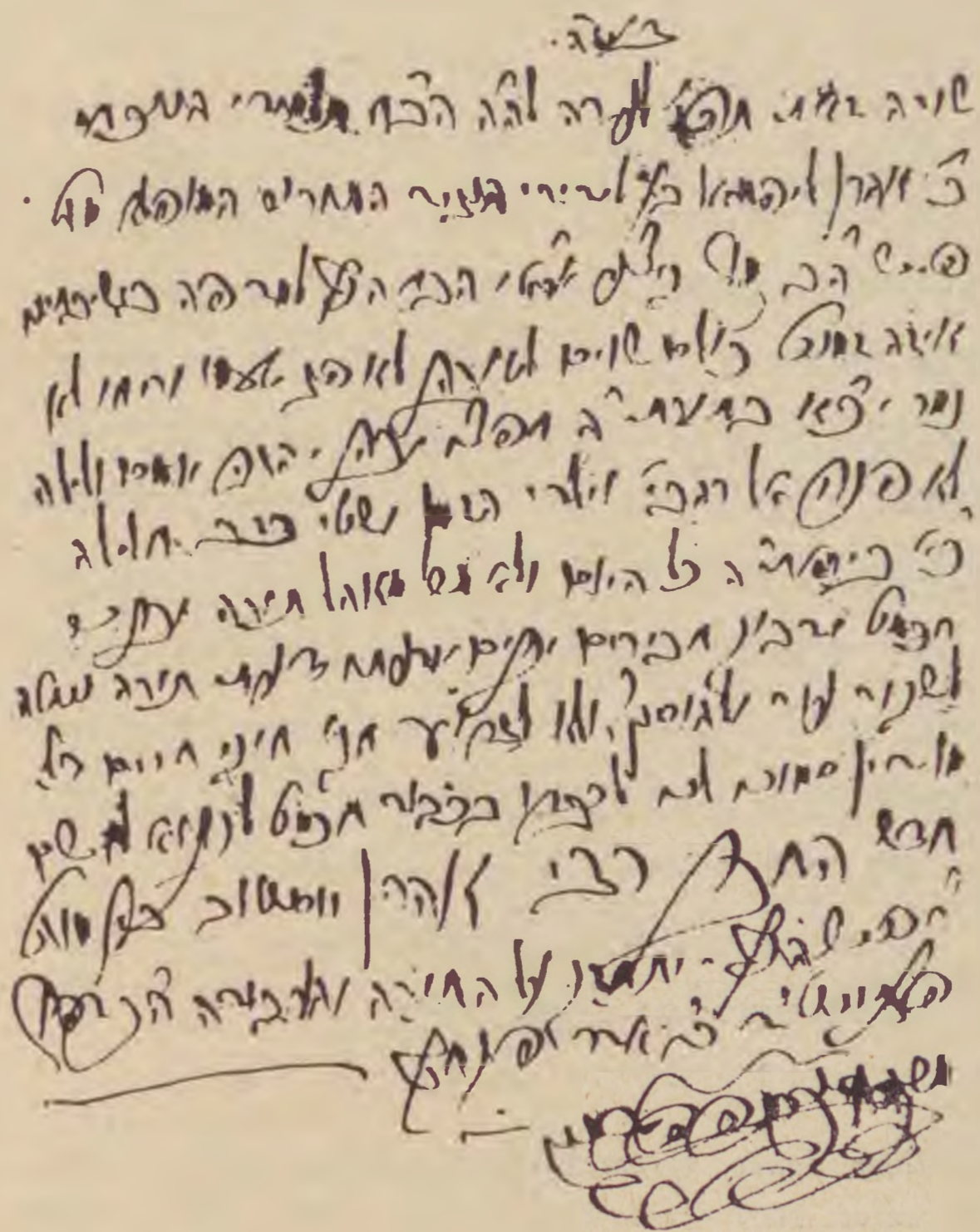
A székesfehérvári Goldziher-családi körnek ünnepet jelentett, valahányszor Dessauer Gábriel balatonfőkajárenyingi rabbi látogatott el hozzá, aki a falusi templomában tartott prédikációit hozta mindig magával. A nagyanya, Goldziher Adolffék és gyermekeik: Ignác és Mária élvezettel hallgatták a hivatásáért hevülő szegény pap szónoklatait, szentírás magyarázatait.

Goldziher Ignác művelt, erősen vallásos környezetben nevelkedett, hol már gyermekéveiben a talmudi tanulmányokra fogták, melyekbe a fiú rendkívüli képességeit felismerő szigorú tanítója, Freudenberg Wolf Mózes vezette be. A szülői házban nyert vallásos benyomásokhoz ahogy ifjúságában, később is bensőséggel ragaszkodott Goldziher Ignác, kinek a vallási hagyományokhoz húzó gyermekkori jellemvonására érdekesen rávilágít unokatestvére, dr. Goldzieher Vilmos naplójának feljegyzése:

„Mit meinem Vetter Ignaz Goldziher führte ich meine Korrespondenz die noch vorhanden sein soll,⁷³ in welcher

⁷³ A levelezés fennmaradt.

⁷² Goldziher Ignác naplójából.

Szófer Mózes „Chaszam szófer“ pozsonyi főrabbi „Chaveroklevél“ adománya Goldziher Adolf részére 1828 febr. 27.

ich als libre penseur gegen die Masse jüdischen Formelkrames aufgetreten war, aber von ihm, der damals kaum 13 Jahre alt gewesen sein kann, in energischer Weise bekämpft wurde.“

Frankfurter Sámuel unokatestvére Pestről 1864-ben imakönyvvel kedveskedett Goldziher Ignácnak, a fiú Székesfehérvárról küldött köszönő levelében hangsúlyozta, hogy életmódjának szimbóluma lesz az ajándék.

Székesfehérvár eltörölhetetlen nyomokat hagyott Goldziher Ignác lelkén. Freudenberg Wolf Mózes emléke öregségéig kísért; naplójában meghatóan szép sorokban méltatja ennek a mesterének hatását szellemi fejlődésére. Mint világhírre emelkedett tudós is számontartotta az egyszerű, szerény székesfehérvári tanító halálának évfordulóját és azon hálójának kifejezésekként imájában gondolt rá. Miksa és Károly fiai bármicváját szülővárosában, Székesfehérvárott ülte meg, azok vallási gyülekeztében, kik még maguk, vagy ezek szülei látták a feledhetlen ünnepélyt a Bálák hetiszakasoz szombatján, melyen a 13 éves Goldziher Ignácot a zsidó közösség nagykorú tagjává avatták és amikor, ahogy ezt fénykép örökítette meg, Natonek József rabbi szószékéről tartott előadást. Végső akarata volt Goldziher Ignácnak, hogy székesfehérvári származásának héber feljegyzése rákerüljön sírkövére.

Goldziher Adolf, aki apósához hasonlóan, inkább a szellemiek, mint a világi dolgok iránt bírt érzékkel, Székesfehérvárott se boldogult kereskedelmi téren; 1865-ben bőrüzletét Pestre tette át, ahol rokonságából nálánál nagyobb szerencsével állta meg helyét szakmájában nővérének fia, Frankfurter Sámuel. Goldziher Adolf elhatározásánál, hogy a fellendülő fővárosban telepedjék meg, a családfentartási vágyon kívül az is döntő volt, hogy Pesten megfelelő to-

vábbképzésben részesülhessen Ignác fia, kinek ragyogó jövőt jósltak.

Székesfehérvárott a ciszterciták gimnáziumában 1860-tól fogva öt osztályt végzett a csodagyermek. Kis gimnazista volt még, mikor imákat tárgyaló szerzeményeivel kezdte meg irodalmi munkásságát. Ennek a legelső nyomtatott dolgozatának címe: Sichat-Jiczchak

Abhandlung über Ursprung, Eintheilung und Zeit der Gebete. Von Ignaz Goldziher, Gymnasialschüler in Stuhlweissenburg, Pest, Druck von Johann Herz, 1862.

Azután, hogy atyja a Terézvárosban megnyitotta üzletét, a középiskola további osztályait mint magántanuló a pesti református lyceumban járta, ahol 1868 február 25-én — ekkor már rendkívüli egyetemi hallgató volt — Nordau Miksával együtt tett érettségi vizsgálatot. Bámulatos szellemi erejének, tüneményes tudománybőségének feltűntetője, hogy már a maturát követő évben, 1869. december 20-án, 19 éves korában elnyerte a doktorátust Lipcsében, ahova Eötvös József báró kultuszminiszter állami ösztöndíjjal küldte ki. A Heinrich Leberecht Fleischer orientalistától megbírált disszertációját a somogy megyei Kőröshegyen Löwentritt Sámuel földbirtokos vendégeként dolgozta ki a nyári vakációban. A Studien über Tanchum Jeruschalmi értekezését lyrai hangulatban írta, szerelmesen a vendéglátó úricsalád hájos, élénk szellemű Sarolta leányába. Berger Adolfné Löwentritt Sarolta kőröshegyi kúriáján még ma is, mint 85 éves matrona, ifjúsága kedves emlékeként gondosan tartogatja egykori lovagja, trubadúrja, a doktorátusra készülő Goldziher Ignácnak áradozó leveleit, verseit.

A fiatal Goldziher Ignác kiváltságosan nagy tehetségéhez fűzött várakozásokat messzire túlhaladta tudományos karrierje, mely a külföldön annyi dicsőséget szerzett Magyarországnak. Ritka fényes pályájáról és tudományos munkásságáról nyújt áttekintést C. H. Becker, volt porosz kultuszminiszternek, a Der Islam 1922-iki évfolyamában megjelent nagyobb nekrológja, továbbá Louis Massignon, a párizsi Collège de France professzorának Goldziherről írt megleghangú életrajza a Revue de l'histoire des Religions-ban 1922-ben. Ez az utóbbi kibővített biográfia megelőzi csaknem hatvan esztendőn át folytatott tudományos munkássága impozáns eredményeinek, közel 600 munkának, felsorolását, melyeket dr. Heller Bernát gyűjtött és ismertetett a tanítvány és barát szeretetével. Az életrajz a bibliográfiával együtt 1927-ben jelent meg a L'école nationale des langues orientales vivantes kiadásában. Néhány évvel később ismét dr. Heller Bernátnak volt sok érdekes mondanivalója Goldziherről „Goldziher Ignác emlékezete“ felolvasásában, mely az Izraelita Magyar Irodalmi Társaság 1932-iki Évkönyvében jelent meg dr. Sebestyén Károlynak „Goldziher Ignác, az ember“ előadásával.

A Goldziher nagysága előtt bemutatott hódolatok közt a legmeghatóbb és felette hecses a keleti tudományok nesztoráé, Theodor Nöldekéé, ki C. Snouk Hugronjchez írt levelében az igazi tudós alázatával s önismeretével jelentette ki:⁷⁴ „Dass Sie mich den grössten Orientalisten der Gegenwart bezeichnen, ist aber unrichtig, denn ich weiss wohl, dass mir der geniale Zug, den Goldziher und Wellhausen hatten, ebenso fehlt, wie er meinem unvergesslichen De Goeje fehlte“.

⁷⁴ Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft, Band 10 (Leipzig 1931), 280—281.

בעזה יתעריך!

החמם למטח מחייב את עצמו בזו, מסתד ועד עולם, שיחדל
ממעש הרעים, ויעזוב את דרכיו המקולקלים, וישתדל
תמיד לקיים מצוות כבוד אב ואם כמה שכתוב
בתורה משח עה כבר את יאבין ואת אטך למען
יאריכון ימך שמו יי ויאנוכי לא כעבד המשמש
את הרב לקבל פרס יאחיה, יאלא כעבד המשמש
את רבו ליא על מנת לקבל פרס יאלא מייאח
שמים. — ימחול ל אבי מורי הנכבד את כל
חטאי ופשעיי שחשאתי ושפשעתי בו עד היום הזה.
פה קק סשה ליווב יום ד חניסן יסדר אחרי מות
שנת ומודה ועלוב ירוחם תמיד ק
הקטון יאצק ליב ואלד ציקער.

Goldziher Ignác gyermekkori fogadalma, melyet Székesfehérvárott 1862 április 8-án foglalt írásba. „Alulírott kötelezi magát, mától mindörökké, hogy tartózkodik rossz cselekedetektől és törekedni fog mindig betartani a parancsot, „tiszteld apádat és anyádat...“ És apám bocsássa meg, amit vétkeztem ellene a mai napig.“